

Napsal Jan Lehár

(E*forum, 22. 03. 2017)

V průběhu let 1977–1990 redigoval Jan Lehár v nakladatelství Odeon mj. dvě desítky knižních edic starší české literatury. Většina z oněch svazků se stala skutečnými edičními počiny, a Lehárova redakční činnost tak bývá vyzdvihována plným právem. Nešlo přitom však jen o šťastnou spolupráci invenčního redaktora se zkušenými odborníky, ale také o systematické naplňování promyšleného edičního projektu, jak o tom svědčí zejména Lehárův text nazvaný Program vydávání starší české literatury v Odeonu. Tento dosud nepublikovaný dokument nemá podle našeho přesvědčení jen historickou platnost vázanou na kontext vydavatelské praxe jednoho nakladatelství, nýbrž nabízí četné stále inspirativní podněty k uvažování o tom, jak zpřístupňovat tzv. starší českou literaturu ne ryze odbornému čtenářskému publiku.

Je zřejmé, že Lehárův Program je proponován cum studio a odráží nejen pisatelovo literárněteoretické a estetické myšlení, ale také jeho vlastní odborné plány (viz zmínku o edici staročeské lyriky či tzv. prvního staročeského Sporu duše s tělem nebo precizní úvahu o latinských i německých bohemikách). Podává zároveň přehled o Lehárově redakční činnosti v Odeonu, avšak nikoli úplný: několik Lehárem redigovaných odeonských edic z oblasti starší české literatury tu zmíněno není. Ostatně ani Program nebyl v Odeonu z různých důvodů plně uskutečněn: některé z navržených edic se sice nakonec dočkaly vydání v jiném nakladatelství (Bridelovo Básnické dílo v Torstu či Komenského první dva díly Truchlivého v Nakladatelství Lidové noviny, ty ovšem v částečně jinak koncipovaném svazku České knihovny), některé se bohužel vůbec nepodařilo realizovat a leccos zůstává dodnes nesplaceným dluhem bohemistiky (Pasionál).

První verzi Programu odevzdal J. Lehár šéfredaktorovi nakladatelství již začátkem července 1977, tj. na počátku své redakční činnosti v Odeonu. Vedením redakce byl Program schválen 26. 9. 1979; uveřejňovaný text přetiskujeme z průklepu strojopisu o rozsahu 17 stran, který s největší pravděpodobností pochází až z r. 1981 a který tak zřejmě představuje konečnou verzi Programu. Text přetiskujeme v úplnosti; u navrhovaných titulů, jež byly realizovány, navíc připojujeme v hranatých závorkách jejich příslušné bibliografické údaje. – Za svolení k publikaci děkujeme paní Daniele Lehárové.

Jakub Sichálek, Marie Škarpová

I. Obecné zásady

Starší českou literaturou se rozumí naše národní literatura od svého zrodu do konce baroka. Z hlediska edičního v užším smyslu (textologická příprava památek) rozpadá se toto období na 13.-15. století (čeština středověká) a na 16. až první polovinu 18. století (čeština humanistická a barokní). Z hlediska edičního v širším smyslu má rozdílnou ediční problematiku písemnictví českého středověku, doby husitské, humanistické a barokní. Při pokusu o koncepci vydávání literárních děl českých je zapotřebí ujasnit si zároveň otázku bohemik latinských a německých z téhož období.

Starší česká literatura má pevné místo v edici Živá díla minulosti (ŽDM). Snaha, aby v každém edičním plánu byl umístěn do této edice aspoň jeden titul ze starší české literatury, bude jen navazovat na tradici, která se v ní vytvořila. Na rozdíl od dosavadní praxe nebudou do ŽDM napříště zařazována díla novější (tj. obrozenecká). Toto časové omezení bude v souladu s nově vydanými edičními zásadami pro ŽDM a navíc se jím alespoň poněkud zvětší možnosti pro vydávání starší české literatury: uvědomme si, že vedle Památek staré literatury české, jejichž vydávání v Akademii nadto stagnuje, jsou dnes ŽDM jedinou edicí, která umožňuje její soustavné vydávání (v Československém spisovatelství je starší česká literatura vydávána jen sporadicky, soustavnou, ale monotematickou řadu - české kroniky - vydává nakladatelství Svoboda).

Souběžně s programem pro ŽDM je třeba ujasnit si, jaké místo bude mít v příštích letech starší česká literatura ve Světové četbě (SČ) a podle jakých edičních zásad pro ni bude připravována.

Zařazování starší české literatury do jiných edic (Nesmrtelní, vedlejší řada Klubu čtenářů, Bibeloty aj.) se bude řídit především výročími a aktuální potřebou knižního trhu. Jeho problematika je jiného druhu a tento program se jí netýká. Obsahuje však náměty na individuální ediční typy (mimo edice), pokud jejich profil souvisí s programem pro ŽDM.

Samostatnou problematiku tvoří starší česká literatura v lidovém umění slovesném. Bude jí věnován chystaný elaborát, obsahující rozbor dosavadního zaměření české části této ediční řady a návrh jejího budoucího programu.

Program vydávání starší české literatury v Odeonu je rozvržen zhruba na 10-15 let. Počítá s reálnými možnostmi a namnoze z nich přímo vychází. Je koncipován tak, aby byl základem jedné dlouhodobé fáze ve vydávání starší české literatury v Odeonu, aby jej bylo možno pružně modifikovat a doplňovat a aby se na něj dalo navazovat v budoucnu.

Starší česká literatura v ŽDM

V ŽDM budou jako dosud vycházet výhradně edice připravené podle kritických zásad. Starší česká literatura vychází v ŽDM jako součást literatury světové. Program jejího vydávání tu proto budou určovat poněkud jiné zřetele než u edic, které pro ni byly vytvořeny a dávaly možnost sestavit ucelenou řadu. Tento rozdíl je třeba mít na paměti, pokusíme-li se vymezit smysl vydávání starší české literatury v ŽDM.

Starší česká literatura byla soustavně vydávána jednak v edicích určených k ryze odborným potřebám (Sbírka pramenů ku poznání literárního života a další řady vydávané druhy Českou akademií věd a umění, Památky staré literatury české, vydávané původně Maticí českou, dnes nakladatelstvím Academia), jednak v edicích, které měly podobně jako ŽDM na mysli větší část čtenářské obce (Sloupové pamětní, Odkaz minulosti české). Od těch lze při úvaze o specifičnosti českých svazků v ŽDM vyjít. Pro náš účel můžeme ponechat stranou edici Sloupové pamětní, kterou pro Laichtrovo nakladatelství řídil J. B. Čapek (vyšly sv. 1.–8., 1. svazek – Sto listů J. A. Komenského, připravený B. Rybou – byl v r. 1942 zadržen protektorátní cenzurou a mohl vyjít teprve v r. 1945). Z našeho hlediska má tato edice příliš výlučný ráz: vycházeli v ní toliko autoři české reformace od Husa po Komenského a z výběru je patrné, že byla zaměřena více na osobnosti než na díla.

Široký záběr měl naproti tomu Odkaz minulosti české, vydávaný v Melantrichu, původně podle redakčního plánu A. Nováka, tehdy již zesnulého, a Z. Kalisty (od r. 1940, vyšly sv. 1.–17.). Odkaz minulosti české sice přinášel vskutku živé slovesné hodnoty ze starších období českých literárních dějin, nesoustředil se však přímo na ně, nýbrž – tím se tato edice odlišuje od poslání ŽDM nejzřetelněji – uváděl je v obecnějším rámci kulturních dějin.

Ještě výrazněji se jako celek odlišují od ŽDM ediční podniky určené výhradně pro odborné potřeby. Jejich účelem bylo i je (nebo by mělo být) co nejúplnější materiálové zpřístupnění staršího českého písemnictví pro badatelské potřeby literární historie, ale i filozofie, historie, historie právní apod. S tím souvisí i rozdíly v ediční technice (dlouho v nich např. převládaly netranskribované edice, které jsou ostatně z různých důvodů v některých případech vydávány i dnes).

Žádná z význačných edic, které byly u nás vyhrazeny starší české literatuře, nebyla určena k tomu, aby přinášela vesměs živé hodnoty umělecké. V žádné z nich také nebyla starší česká literatura konfrontována s literaturou světovou, případně s výtvarným uměním. Především tyto dva rysy by naopak měly určovat výběr a uspořádání českých svazků v ŽDM. To, že nemůžeme ani nechceme vydávat v ŽDM českou literaturu jako „edici uvnitř edice“, ztěžuje sice snahu o ucelenou koncepci, na druhé straně to však nenutí pořizovat řadu reedic, které by jinak byly nutné kvůli úplnosti. Můžeme se tak soustředit na díla dosud nevydaná, případně existující ve vydáních obtížně dostupných a edičně zastaralých. Díla starší české literatury, která budou vycházet v ŽDM, tím získají hodnotu v pravém smyslu objevnou. Nemůže ovšem jít o objevnost ryze materiálovou: ta je úkolem Památek staré literatury české a ŽDM nemohou tuto edici ani nahrazovat, ani jí konkurovat. Proto by ŽDM neměla v žádném

případě přinášet texty, které jsou dnes jen pramenem pro literárněhistorické nebo folkloristické bádání. Podobně patří do Památek staré literatury české, nikoli do ŽDM, i edice, jejichž úkolem je jen úplnější textologické poznání děl, která byla v novější době kriticky vydána.

Nechceme vydávat českou literaturu v ŽDM ze starožitnických zálib, odtržených od potřeb současnosti. Jazyk i obraznost literatury starších období jsou rezervou, z něhož se obohacuje moderní literární život. Jak plodné může být toto obohacování, ukazuje dílo Vladislava Vančury.

Chceme-li obsáhnout celou starší českou literaturu, nemůžeme se ovšem ve všech obdobích její historie omezit na díla, která dnes označujeme jako díla literatury krásné. Musili bychom škrtnout celá dvě století vyplněná husitskou revolucí a humanismem, protože v nich slovesnou tvorbu ve vlastním smyslu nahrazuje vypjatá aktivita ideová a intelektuální. Neznamená to, že se na naši starší literaturu máme dívat jako na celek, v němž je v jedné rovině vedle sebe básnický projev i odborné dílo; tato představa (ač namnoze v teoretickém pojetí naší starší literatury dodnes vládne) je jen reziduum pozitivistické vědy. Znamená to, že je třeba vycházet z vnitřního ustrojení starších českých literárních dějin a soustředit se na díla nebo na oblasti slovesné tvorby, které jsou těžišky jednotlivých období. V souladu s edičními směrnicemi pro ŽDM jsou proto do tohoto návrhu zařazena z období humanistického i díla, která sice patří do dějin krásného písemnictví jen zčásti, ale složka mimoliterární je v nich vyvážena s vědomým a výrazným slovesným záměrem.

Dlouhodobý ediční program českých děl v ŽDM nesmí být poznamenán honbou za výročími. K tomu, aby se přiměřeně vzpomenulo jednotlivých výročí, by, jak ostatně již uvedeno, měly sloužit jiné edice (zvl. Bibeloty), případně lze vydat knihu mimo ně. ŽDM by měla mít trvalejší smysl: měla by přispívat k vytváření české literární tradice.

Perspektivní plán ŽDM určuje dvojjediné kritérium. Za prvé má na zřeteli prázdná místa v edicích starší české literatury, která by v budoucnu bylo vhodné v ŽDM zaplnit. Za druhé je - ve shodě s posláním ŽDM i české literatury v Odeonu vůbec - zaměřen na konfrontaci starší české literatury se slovesnými bohemiky latinskými a německými i s výtvarným uměním. Posledně jmenovaný typ naváže na edici Tkadlečka a horizont takto koncipovaných svazků ŽDM rozšíří individuální ediční typy: reprezentativní svazky, které se na knižním trhu uplatní jako dárkové publikace. Perspektivní plán pokrývá všechny velké mezery ve vydáních děl, která jsou vhodná pro ŽDM. (Jedinou výjimkou je soubor staročeské lyriky. Edice J. Vilikovského z r. 1940 obsahuje jen básně zpěvní, kromě toho po ediční stránce texty už v mnohém nevyhovují dnešním požadavkům. Příprava úplného souboru staročeské lyriky - nemůže jej nahradit seberozsáhlejší výbor - by si vyžádala mimořádnou literárněhistorickou přípravu; bylo by nutno přihlížet i k Helfertovu-Škarkovu projektu Hymnorum Thesaurus Bohemicus. Edice by měla smysl jen tehdy, kdyby se tak jako edice Fejfalíkova a po ní edice Vilikovského stala skutečnou kapitolou v poznávání naší středověké literatury.)

I při rytmu 1 českého svazku v ŽDM ročně je třeba urychleně a s předstihem začít doplňovat zásobník rukopisů, protože na přípravu staročeské edice je potřeba minimálně 2-3 let.

Starší česká literatura v SČ

Starší česká literatura v SČ by měla být protějškem českých svazků v ŽDM. S ŽDM by ji mělo spojovat soustředění na živé literární hodnoty a jejich spojování s kontextem literatury světové. Stejně jako v ŽDM měly by i české svazky v SČ přinášet především díla nevydaná. Na rozdíl od ŽDM je nutno u SČ počítat s širokým okruhem čtenářů a přizpůsobit tomu jak výběr a uspořádání svazků, tak zásady ediční přípravy textů. Především není možné vyhnout se zcela autorům nebo dílům v nové době kriticky vydaným: SČ nemůže neuvést některá díla nebo některé autory neoddelitelné v obecném povědomí od patrimonie národní literatury (např. Komenského). Takové svazky by měly však být výjimkou.

Dále je třeba uplatňovat poněkud jinak než u ŽDM kritérium estetické hodnoty. ŽDM předpokládají čtenáře, kteří jsou s to najít si cestu ke kráse staré literatury. Starší česká literatura v SČ musí vycházet čtenářům vstříc. Do SČ nemohou být zařazována díla, která potřebují velký poznámkový aparát (k úvodu do četby musí stačit předmluva a úsporné vysvětlivky, k textově kritické informaci ediční poznámka). Výběrem děl, uspořádáním svazků i úvodním výkladem by mělo uvádění starší české literatury v SČ šířit do obecnějšího povědomí světové souvislosti naší literatury.

S těmito zásadami souvisí i zásady pro ediční přípravu textů. Na rozdíl od ŽDM není nutné vyžadovat vesměs edice připravené podle kritických zásad - texty staročeské (tj. nikoli již texty psané humanistickou a barokní češtinou) budou do SČ zařazovány v překladu do nové češtiny.

Tato otázka vyvolala u nás dosti sporů a dodnes jsou poučné dvě ankety, které jí byly před lety věnovány (viz Hovory o knihách 3, 1939, č. 18 a 19; Panorama 19, 1941, s. 35n. a 50n.), ač je v nich dosti konfuźnosti, protože jednotlivé příspěvky, zčásti pod vlivem tehdejší rozkolísané ediční praxe, chtěly většinou jednoznačně a obecně rozhodnout mezi „upravovat, či neupravovat?“ a navíc uvažovaly o celé starší české literatuře, ba někdy spolu s ní i o literatuře obrozenecké, jako o jednolitým edičním problému.

Nemá smysl rozebírat na tomto místě obě ankety dopodrobna, zvlášt ne některá extrémní stanoviska. Byla v nich vyslovena řada rozumných argumentů proti překladům ze staré češtiny (máme teď na mysli jen literaturu středověkou, u níž je spor nejpalčivější): mezi starou a moderní češtinou není zdaleka takový rozdíl jako například mezi středověkou a moderní francouzštinou; se základním poučením a se slovníčkem je stará literatura jazykově srozumitelná i čtenáři-nefilologu; stará

literatura předpokládá vzdělané čtenáře, kteří si dokáží najít cestu i k nejobtížnějším textům; současný literární jazyk se plodně obohacuje jazykem minulosti. Byla naopak vyslovena řada argumentů pro úpravy. Většinu z nich obsahuje v podstatě příspěvek Ivana Olbrachta: „... U starých našich památek je věc složitější, ač nechápu, proč by je směl čísti jen ten, kdo se učil staročeštině. Mám totiž na mysli četbu a nikoli studium s hledáním v poznámkách pod čarou a za textem.“ Jediný Bohuslav Havránek si však tehdy jasně uvědomoval, že „neexistuje jediný a snadný recept pro vydávání starší a staré literatury.“

Domyslíme-li tuto poznámku, přestaneme dvojí hledisko, které se v uvedených anketách zračí, buď stavět proti sobě, nebo je směšovat. Mějme na zřeteli rozvrstvení čtenářského publika, profil a funkci jednotlivých edičních typů. Kdežto ŽDM vyžadují edice připravené podle kritických zásad, v SČ je u staročeské literatury na místě spíš překlad: musí počítat i se čtenářem, jemuž nebude jasný rozdíl např. mezi aoristem a imperfektem. Nejde jen o typ edice a o šíři publika nebo jeho hierarchii: jinak čteme vydání staročeského díla, jinak jeho překlad, jinak jeho parafrázi. Jsou to možnosti svébytné a svéprávné.

Bohemika latinská a německá

Tento program se netýká vydávání středověkých, humanistických a barokních bohemik latinských a německých. Jejich vydávání nelze řešit jako složku starší české literatury. Především nemáme dodnes souvislý obraz staršího období německé literatury na naší půdě, o který bychom se mohli opřít. Česká klasická filologie a česká germanistika bohužel dosud nenavázala na průkopnické úsilí J. Vilikovského a A. Krause a nedovedla jejich podněty k syntéze, jejíž potřebu cítíme. Dokonce i pramenné probádání latinských a německých bohemik zůstává dodnes neúplné, významné památky nejsou ani vydány. Program pro jejich vydávání v Odeonu (v překladech), vyžaduje proto odbornou erudici historika latinské literatury (středověké, humanistické a barokní) a erudici germanisty.

Kromě toho nelze sice odtrhovat latinské a německé písemnictví od vývoje starší české literatury - celý tento program má tuto skutečnost na zřeteli -, ale latinská, popřípadě německá bohemika nejsou pouhou složkou starší literatury české a naopak česká literatura není pouhou jazykovou odnoží literatury latinské. Starší česká literatura je samostatný jev a má vlastní dějiny. Ze srovnávacího hlediska patří v první řadě do celku evropských literatur v národních jazycích. Latinské písemnictví naproti tomu souvisí v první řadě s evropskou literaturou středolatinskou. Moderní pojetí počátků evropské literární kultury ukázalo jako nepochybný fakt, že národní literatury nejsou pouhým pokračováním literatury latinské, jak v podstatě soudila pozitivistická věda, nýbrž novou kvalitou.

U svazků, které budou konfrontovat starší českou literaturu s latinskými a německými bohemiky, bude případ od případu stačit konzultace s redakcí antické a germánské

literatury. Dobrou úroveň samostatných edic cizojazyčných bohemik však zaručí jen zpracování v odborných redakcích.

II. Perspektivní plán

I. Živá díla minulosti

a) Písemnictví českého středověku

1) Staročeská próza

Tento svazek by měl obsáhnout celou staročeskou prózu, většinou díla menšího rozsahu (Apollonius, Bruncvík, prozaická Alexandreida, Čtenie Nikodemovo, Legenda o Veronice, Asseneth, Josef Egyptský, Život Adama a Evy, Poručenství dvanácti patriarch), kromě prozaických děl, která byla v novější době vydána (Kronika trojanská, Gesta Romanorum, Tkadleček, Barlaam a Josafat). Pominul by díla, která nemají větší slovesnou hodnotu a jsou jen literární a jazykovou památkou (Solfernus a Belial). Ověřit úplnost souboru by bylo v jednotlivostech úkolem edičního návrhu. Kriticky byly vydány dvě z těchto próz (Apollonius, Bruncvík) a jen netranskribovaně (Sborník hraběte Baworowského, ed. J. Loriš 1903). Svazek by tvořil ucelený soubor. Prozaická díla, která byla nověji vydána, se shodou okolností od děl, která by obsahoval, výrazně liší rozsahem (Kronika trojanská, Barlaam a Josafat) i žánrově (Tkadleček, Gesta). Vydání svazku bude skutečným edičním činem, zvláště navážeme-li na ně v budoucnu edicí Pasionálu (viz níže). Odeon by se konečně chopil oceňovaného, ale nezužitkovaného podnětu Vilikovského Prózy z doby Karla IV.

Rozsah: text 15–20 AA, komentář cca 5 AA.

[*Próza českého středověku*. Edd. J. Kolár a M. Nedvědová, předmluva J. Kolár. Praha: Odeon, 1983. ŽDM, sv. 95.]

2) Staročeský Pasionál

Pasionál patří mezi vrcholy staročeského písemnictví. Nelze na něj pohlížet především jako na památku náboženskou; je třeba vidět jeho základní význam estetický a jazykový. Ve vztahu k latinské Legendě zlaté, na jejímž základě byl zpracován a přizpůsoben domácím poměrům, je třeba uvědomit si, že jakožto zpracování v národním jazyce je i projevem laicizace středověké literatury.

Pasionál dosud kriticky vydán nebyl (pro vědecké potřeby je ještě nejpřístupnější Tobolkovo faksimile prvotisku z roku 1926).

Rozsah: text cca 40 AA, komentář cca 10 AA. (Poměrně značný rozsah zařazení do ŽDM nebrání: kniha by měla přibližně stejný rozsah jako Korán a o málo víc než polovinu rozsahu VI. dílu Palackého Dějin.)

3) Rytířská epika českého středověku

Veršované rytířské romány ze 14. století (Vévoda Arnošt, Tandariáš a Floribella, O Jetřichu Berúnském). Bude nezbytné, aby v předmluvě byl nově zhodnocen slovesný význam těchto děl, jejich význam pro českou literaturu a aby v ní byly rozebrány

literární i kulturně historické souvislosti s dějinami kurtoazní literatury v Evropě. Toto pojetí musí zaručovat už ediční návrh.

Texty byly dosud vydány jen netranskribovaně v uvedené Lorišově edici Sborníku hraběte Baworowského.

Rozsah: text cca 15,6 AA (Arnošt 9,5 AA, Tandariáš 2,9 AA, Jetřich 3,2 AA), komentář cca 3-4 AA, obrazová příloha.

[*Rytířské srdce majíce. Česká rytířská epika 14. století*. Edd. D. Marečková a E. Petřů, předmluva E. Petřů, historický úvod k vysvětlivkám J. Sobotka, obr. příloha E. Petřů. Praha: Odeon, 1984. ŽDM, sv. 96.]

4) Tři literatury středověkých Čech

Průřez trojjazyčným (česko-latinsko-německým) literárním prostředím středověkých Čech. Podrobnou koncepci svazku a výběr může stanovit teprve ediční návrh. Kniha by měla být reprezentativním vydavatelským činem v oblasti starší české literatury, zařazované do ŽDM.

Tento svazek se - jako jediný - nebude moci asi zcela vyhnout textům již vydaným. Bude nicméně i on příležitostí vydat texty nevydané nebo dnes takřka nedostupné (např. první staročeský Spor duše s tělem). Výběr by se měl úplně nebo v co největší míře vyhnout ukázkám: kniha by měla být souborem, nikoli antologií. K práci by měl být přizván historik výtvarného umění, případně znalec kulturních dějin.

Rozsah: do 30 AA.

5) Smích i pláč českého středověku

Přísluví, sentence, drobné veršované útvary z českých a latinských rukopisů českého původu (asi ¼ textů staročeských, ¾ přeložených latinských). Texty, ukazující svým původem k evropským souvislostem, většinou do Francie 12. století, reflektují postoje středověkého člověka k životu, středověkou mentalitu ve vztahu k obecným životním problémům. Lze je členit podle tematických okruhů (vztah k zemi, lásce, narození, smrti, přátelství, ctnostem, neřestem, sociálním jevům atd.). Kniha ukáže tvář středověkého člověka z nového pohledu. Bude účelné doplnit ji bohatou obrazovou přílohou. Komentář bude zaměřen na dějiny kultury.

Dosud nevydané texty (edice přinese výběr z bohatého materiálu, který mnohaletou excerpcí rukopisů české proveniencí nastrádal dr. Spunar). Texty pocházejí vesměs ze 14.-15. století.

Rozsah: do 20 AA.

[*Smích a pláč středověku*. Ed. P. Spunar, přel. D. Svobodová. Praha: Odeon, 1987. ŽDM, sv. 105.]

6) Snář Vavřince z Březové

Edice oživí řadu českých svazků v ŽDM; bude spojovat českou literaturu s kulturními dějinami. Rovnocennou část by měl tvořit text a reprodukce iluminací z Mikulovského rukopisu. Bude proto nezbytná spolupráce editora s historikem výtvarného umění.

Rozsah: text cca 9 AA, komentáře cca 2 AA, větší obrazová příloha.

b) Období husitské

Z období vlastní husitské revoluce jsou všechna díla, jejichž zařazení by připadalo v úvahu do ŽDM, nově vydána. Nemá smysl zařadit do ŽDM Husa, protože do vlastních dějin literatury jednak v podstatě nepatří - výjimkou jsou jen jeho listy - a jednak je souborně vydáván v Opera omnia. Zastoupení husitské revoluce ve vydávání staršího českého písemnictví v Odeonu řeší tento program jiným způsobem v rámci SČ.

c) Doba humanistická

7) Hájkova kronika (v tisku)

Výběr z Hájkovy kroniky zpřístupňuje památku především jako dílo literární.

Předmluva postihuje dvojediný problém Hájek-historik a Hájek-literární tvůrce.

Hájkovu kroniku nemá ve svém programu českých kronik, jako jediné významnější kronikářské dílo, zařazenu nakladatelství Svoboda. Flajšhansova edice (1918-1933, 4 sv.) je dnes nedostupná, edičně nevyhovuje a obsahuje jen část do roku 1347.

Rozsah: text cca 28 AA, předmluva cca 1 AA, poznámky cca 5 AA, obrázky (původní dřevořez) jako pérovky do textu.

[Václav Hájek z Libočan: *Kronika česká. Výbor historického čtení*. Ed. J. Kolár. Praha: Odeon, 1981. ŽDM, sv. 91.]

8) Předbělohorské drama

Protějšek a doplnění Staročeského dramatu (ed. J. Hrabák v Národní klenotnici)

a Selských čili sousedských her českého baroka (ed. Z. Kalista v Odkazu minulosti české). Soubor zahrne nejživotnější část předbělohorské dramatické produkce (hry Konáčovy, Šimona Lomnického, Tobiáše Mouřenína aj.), která ob stojí ve srovnání se současnou produkcí cizí.

Texty buď dosud nebyly vydány vůbec, nebo jsou v edicích nedostupných a zastaralých.

Rozsah: cca 20 AA.

[*České humanistické drama*. Ed. M. Kopecký. Praha: Odeon, 1986. ŽDM, sv. 104.]

9) Výběr z pozdně husitské a bratrské hymnografie

Přísně výběrový svazek, který se zaměří na estetické hodnoty písní a stane se protějškem Škarkovy edice amsterodamského Kancionálu J. A. Komenského.

Podrobnosti bude muset vyřešit ediční návrh.

10) Listy Karla staršího ze Žerotína (připravuje se do sazby)

Žerotínova obrovská korespondence je psána česky, latinsky, francouzsky, italsky a německy. Prozrazuje výjimečně rozsáhlé a obdivuhodně dokonalé zvládnutí řady jazyků a má značnou literární hodnotu. Svazek v ŽDM bude obsahovat substantiální výběr z těchto listů, uspořádaný jako dramatický obraz Žerotínova života.

Z korespondence byly dosud vydány jen nepatrné ukázky, většinou v bibliografických tiscích.

Rozsah: cca 25 AA.

[Karel Starší ze Žerotína: *Z korespondence*. Ed. N. Rejchrtová, lat. a němec. texty přel.

N. a L. Rejchrtovi, franc. a ital. A. Molnár. Praha: Odeon, 1982. ŽDM, sv. 93.]

11) Václav Budovec z Budova, *Antialkoran*

Rozsáhlý spis, vytěžený z pobytu v Turecku a věnovaný Rudolfovi II. Bude třeba pořídit z něho výbor, který by jednak dílo zpřístupnil v únosném rozsahu, jednak ztlumil partie apologetickopolemické a zdůraznil partie narativní. Kniha by vhodně navázala na výbor z *Diadochu Bartoloměje Paprockého*, který je v tisku.

Antialkoran dosud vydán nebyl. Je dílem stále citovaným, ale zároveň známým – dokonce i odborníkům – skoro vesměs jen podle jména.

Rozsah: do 25 AA.

[Václav Budovec z Budova: *Antialkorán*. Ed. N. Rejchrtová. Praha: Odeon, 1989. ŽDM, sv. 108.]

d) Doba barokní

12) Adam Michna z Otradovic, *Básnické dílo*

Jako reedici Škarkova vydání v nakladatelství W. Finka v Mnichově z roku 1968.

Rozsah: text 18 AA, předmluva 2 AA, poznámky 3 AA, obr. 1 AA.

[Adam Michna z Otradovic: *Básnické dílo*. Ed. A. Škarka, předmluvu z něm. přel.

R. Havel, abecední seznam písní a jmenný i věcný rejstřík pro toto vydání upravil a dedikaci České mariánské muziky z lat. přel. M. Steiner. Praha: Odeon, 1985. ŽDM, sv. 100.]

13) Fridrich Bridel, *Básnické dílo*

Není jasné, v jakém stadiu byla Škarkova edice, kterou ještě za jeho života ohlašovalo Finkovo nakladatelství. Pokud by se podařilo v Škarkově pozůstalosti nalézt alespoň přípravné práce k ní, mělo by být aktem pouhé slušnosti, aby byla dokončena jako edice Škarkova.

[Fridrich Bridel: *Básnické dílo*. Ed. M. Kopecký. Praha: Torst, 1994.]

II. Světová četba

a) Písemnictví českého středověku

1) *Básnické spory středověkých žáků*

Staročeský *Podkoní a žák*, doplněný žakovskými spory středolatinскими proveniencie české (*Videant qui nutriunt*) i evropské (*Altercatio Phillidis et Florae*) a žakovskými spory v národních jazycích. Středověcí studenti jsou živel internacionální. Odpovídá tomu i poezie, kterou vytvořili. *Podkoní a žák*, jeden z vrcholů staročeské literatury, je i jedním z vrcholů této poezie v evropském měřítku. Soubor by ho ukázal v kontextu, který v obecnějším čtenářském povědomí takřka neexistuje. Podrobnosti výběru a uspořádání by musil dořešit ediční návrh. Latinské spory by bylo třeba převzít v překladu R. Mertlíka (*Písně žáků darebáků*. Praha: Svoboda, 1970).

Rozsah: text cca 5 AA.

2) Stockholmská Legenda o sv. Kateřině

Vrcholné dílo českého literárního středověku, specificky české, a přitom proniknuté evropskou kulturní zkušeností.

Rozsah: text cca 5 AA.

[*Legenda o svaté Kateřině*. Přel. J. Pelán, předmluva J. Lehár. Praha: Odeon, 1983. SČ, sv. 524.]

3) O sedmi mudrcích

Rámcově sestavené exemplové prózy, které byly ve středověku velmi rozšířené, ale do západních latinských Gest Romanorum neumístované. Do staročeského zpracování Gest Romanorum jsou odtud vsunuty jen jednotlivé příběhy. Edice v SČ bude protějškem staročeských Gest, která byla vydána v ŽDM v roce 1967. Za základ vydání nebude vzat prvotisk z roku 1502, v němž je české zpracování tohoto díla poprvé doloženo, nýbrž druhé vydání z roku 1590, objevené D. Čyževským a dosud, stejně jako text prvotisku z roku 1502, nevydané. Nebude třeba novočeské úpravy, která by byla nutná u prvního vydání, v němž jsou zbytky archaických jazykových prvků. Jde ovšem stále ještě o dílo středověké, třebaže podoba jeho textu pochází z pozdější doby.

Rozsah: text 6-7 AA.

[*Kronika sedmi mudrců*. Ed. J. Kolár. Praha: Odeon, 1985. SČ, sv. 534.]

b) Období husitské

4) Husitské manifesty (vyšlo 1980)

Literární žánr vytvořený husitskou revolucí, jejíž propagaci sloužil. Patří k nejučtnejším projevům husitským a jeho ohlas byl mezinárodní. Husitské manifesty jsou zároveň slovesná díla velké estetické ceny, po této stránce v husitské agitační literatuře ojedinělá. Nikdy nebyly souborně vydány, některé jsou dosud jen v rukopisech. Většina manifestů je psána latinsky, někdy česky a německy. Tímto svazkem, po všech stránkách objeveným, je zastoupena literatura husitské revoluce. Jeho vydání umožňuje vyhnout se v SČ vcelku zbytečné reedici Husových listů, na niž by asi bylo třeba pomýšlet, má-li toto období být v SČ a v tomto programu vůbec zastoupeno.

Rozsah: text cca 5-6 AA.

[*Husitské manifesty*. Ed. a přel. A. Molnár. Praha: Odeon, 1980. SČ, sv. 495.]

c) Doba humanistická

5) Martin Kabátník, Cesta z Čech do Jeruzaléma a do Egypta

Jeden z nejživějších cestopisů doby humanistické. Autor, neznalý písma, jej diktoval po návratu ze svých cest litomyšlskému písaři Adamu Bakaláři, který dílo vydal tiskem roku 1538. Cestopis se od souvěkých cestopisů vzdělaných, většinou šlechtických autorů zajímavě liší; vyznačuje se prostým vylíčením autentických zážitků a bystrým pozorováním životních zvyků a cizích zemí.

Rozsah: text cca 5-6 AA.

6) Jan Češka, *Řeči a naučení hlubokých mudrcův* (připravuje se do sazby)
Krásná knížka vzdělavatelné humanistické prózy, vlastně čítanka a výklad antické filozofie. Dílko, vynikající originalitou uspořádání a vytríbeným jazykem, vzniklo původně z Češkovy činnosti vychovatele synů Viléma z Pernštejna (tiskem poprvé vyšlo 1529). Edice bude uvedena předmluvou, postihující jeho bohaté kulturněhistorické pozadí.

Rozsah: text cca 5,5 AA.

[Jan Češka: *Řeči a naučení hlubokých mudrců*. Ed. M. Nedvědová, předmluva M. Nedvědová (= J. Macek). Praha: Odeon, 1982. SČ, sv. 513.]

d) Doba barokní

7) Komenský, Truchlivý I-II

Mezi barokem a humanismem nelze vést vždy ostrou hranici: Komenský je toho příkladem. Do SČ je vhodné zařadit některý z tzv. útěšných spisů. Protože Labyrint světa byl v poslední době častěji vydán, padá docela přirozeně volba na první dva díly Truchlivého, který ostatně je Labyrintem zastiňován ne zcela právem.

Rozsah: text cca 6 AA.

8) 1 svazek z poezie českého baroka

9) 1 svazek z české barokní prózy

III. Individuální ediční typy

1) Český Ezop sedmi století

Staročeský Ezop s reprodukcemi iluminací z evropských středověkých rukopisů, případně i z rukopisů tzv. zvířecích eposů (1. díl). Humanistický Ezop Jana Albína Vrchbelského s reprodukcemi dřevorezů z Prostějovského sborníku (2. díl). Ezop V. Hollara s novým překladem Ezopových bajek. Text a ilustrace by v publikaci byly rovnocennými složkami.

3 svazky za jednu cenu. Podrobnosti by musil dořešit ediční návrh: především výběr ilustrací k prvnímu dílu, dále uspořádání textů k Hollarovým listům; to je spojeno s problémy, protože Hollar někde náměty bajek dotvářel nebo obměňoval podle vlastní fantazie. Bylo by nutno přihlídnout k publikaci Svět ezopských bajek, Svoboda 1977. Dořešit bude nutno i podobu komentáře.

Staročeský Ezop je dosud vydán jen v připomenuté edici Sborníku hraběte Baworovského, tedy netranskribovaně. Albínova Ezopa vydal Truhlář ve Sbírce pramenův roku 1901. Tato edice, pro vědecké potřeby vynikající, je dávno nedostupná mimo knihovny a kromě toho ji nedokáže číst nikdo, kdo nemá odbornou průpravu, protože je rovněž netranskribovaná. Hollarova Ezopa vydal M. Novotný v roce 1936, toto vydání ovšem nelze převzít: texty jsou čerpány z různých, někdy nesourodých pramenů a nejsou dokonce jednotné ani jazykově. Druhé vydání Hollarova Ezopa

v roce 1957 bylo provázeno přebásněním bajek od J. Koláře. Hollarovy listy, vytvořené pro skotské vydání Johna Ogilbiho v roce 1665 a 1666, jsou uloženy v Národním muzeu. Jako celek by naše vydání bylo skutečně novum.

Rozsah: Proporce jednotlivých svazků by vyrovnával poměr textu a ilustrací.

Staročeský Ezop text cca 5,1 AA.

Albín text cca 21 AA, 127 dřevorezů do textu.

Hollar 75 celostránkových ilustrací.

2) Herbář Petra Ondřeje Matthioliho a Tadeáše Hájka z Hájku (v tisku)

Matthioliho Herbář v překladu Tadeáše Hájka z Hájku, opatřený krásnými dřevorezy rostlin, je jedním z vrcholů knižní kultury v době humanistické a zároveň ukázkou tehdejšího jazykového bohatství češtiny, pro něž, ač jde o dílo odborné, nelze Herbář vyloučit z dějin krásného písemnictví. Dílo nelze vydat celé (1. vydání má přes 800 stran), proto byl pořízen výbor.

Herbář vyšel v roce 1562, podruhé 1596. Edice v Odeonu vychází z 1. vydání s $\frac{3}{4}$ stránkovými ilustracemi.

Rozsah: 15 AA text, 165 ilustrací.

[Petr Ondřej Matthioli - Tadeáš Hájek z Hájku: *Herbář jinak Bylinář velmi užitečný*.

Edd. V. Petráčková, J. Porák a M. Steiner, výběr textu, historic. výklad a diferenční slovníček názvů rostlin J. Janko, výběr ilustr. a uměnovědný výklad E. Bužgová. Praha: Odeon, 1982.]

www.ipsl.cz